

20. CIEPO SEMPOZYUMU (27 Haziran-1 Temmuz 2012), RETYMNO, GİRİT, YUNANİSTAN

M. Akif Erdoğan*

Girit Üniversitesi Tarih ve Arkeoloji Bölümü ile Retymno'da (Resmo) Girit Üniversitesine bağlı olarak faaliyet gösteren *Akdeniz Araştırmaları Enstitüsü* tarafından düzenlenen 20th CIEPO SYMPOSIUM, NEW TRENDS IN OTTOMAN STUDIES (20. Osmanlı ve Osmanlı Öncesi Çalışmaları Sempozyumu, *Osmanlı Çalışmalarında Yeni Yönelimler*), Yunanistan'ın Girit Adasındaki Resmo şehrinde yer alan Kampus'ta, 27 Haziran- 1 Temmuz 2012 tarihleri arasında yapıldı.

Bilindiği gibi, ilk CIEPO Sempozyumu, Napoli'de 1974 yılında yapıldı. Bu yıldan beri, bir kaç hariç, düzenli olarak yapılıyor. 2. Hamburg, 1976,3. Saraybosna, 1978, 4. Cuenca, 1981, 5. Tunus, 1982, Viyana, 1983 (ara sempozyum), 6. Cambridge, 1984, 7. Peç, 1986, 8. Minneapolis, 1988,9. Kudüs, 1990, 10. Ankara, 1992, 11. Amsterdam, 1994, 12. Prague, 1996, Budapeşte, 1997 (ara sempozyum),13. Viyana, 1998, 14. Çeşme, 2000, 15. Londra, 2002, 16. Varşova, 2004, 17. Trabzon, 2006, Bishkek, 2007 (ara sempozyum),18. Zagreb, 2008,19. Van, 2010, Uşak 2011 (ara sempozyum), 20. Resmo. 21.si Konya'da yapılacaktır.

20. CIEPO'da, Resmo'da, Osmanlı tarihiyle ilgili faklı konular üzerine çeşitli Avrupa ülkelerinden katılan akademisyenler tarafından çok sayıda bildiri sunuldu. Düzenleme Kurulu, her ne kadar, Girit Üniversitesinden *Gülsün Aksoy-Aivali Antonis Anastasopoulos Elias Kolovos Marinos Sariyannis* oluşturulmuşsa da, sempozyumun kilit ismi, bayan Prof. Dr. *Elizabeth A. Zachariadou* oldu. Eski kuşak tarihçilerin çoğunun bu sempozyuma katılmadığı gözden kaçmadı. Yeni nesil Osmanlı tarihçilerinin CIEPO'ya ilgi gösterdiği görüldü. Sempozyum başkanlığına Prof. Dr. Michael URSINUS yeniden seçildi.

Bu sempozyum esansında yapılan geziler sayesinde Girit tarih ve kültürü hakkında muhtasar bilgiler elde edildi. Bilindiği gibi, Osmanlılar, sırasıyla önce Hanya'yı, sonra Resmo'yu ve daha sonra da Kandiye kalelerini ele geçirdiler. Girit tarihçisi *Theocharis E. Detorakis*, Resmo kalesinin Türkler eline geçmesini kitabında şöyle anlatır: *'Don Camillo Gonzaga ve Molino tarafından yönetilen küçük bir garnizon olan Resmo, Osmanlı kuvvetlerince 1646 yılının eylül ayının sonlarında kuşatıldı. Genel komuta, Girit proveditörü Andreas Cornaros'un elindeydi. Kuşatmanın ilk günlerinde, Venedikli yetkililer kadın eve çocukların çoğunu Kandiye'ye gönderdiler.*

* Prof. Dr., Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, İzmir, aerdogru@gmail.com

Bunlara orada yeterli yardım yapılmadı ve veba bulaştıracakları gerekçesiyle Kandiye Kalesinin içine alınmadılar. Bunlar, orada burada dolaştılar, bazıları Osmanlıların hizmetine girdiler. Bunlardan biri Andreas Miliotis'dir. Yardım gelmediği için, Türkler 11 Ekim'de Resmo'yu ele geçirdiler. Resmoluların bir kısmı Fortetsa Kalesine sığındılar. Osmanlı kuşatması 23 gün sürdü. 13 Kasım 1646'da Osmanlılar ile Venedikliler arasında bir anlaşma imzalandı ve Resmo kalesi Türklere bırakıldı. Resmoluların bir kısmı Kandiye'ye, bir kısmı da İyonya Adalarına gittiler'.¹

Girit'te, bu kısa süre içinde, Osmanlı döneminden kalma eski eserlerin bir kısmını görme imkanımız oldu. Resmo'da Merkez Park'ın duvarında, ana yol kenarında, suyu akmayan *Kılabsarzade Yunus Ağa Oğlu Edhem Beg Çeşmesi* kitabesi:

1. *Mukaddem bu mahalle çeşmeden hali olub halkı*
2. *düşerdi ihtiyac ve ızdıraba su için her gah*
3. *Kılabsarzade Yunus ağanın mahdumu Edhem beg*
4. *yapub bir çeşme lillah için oldı ecr ü rahmet-hah*
5. *içenler bu sudan bir Fatiha ile zikr ola*
6. *cenab-ı zu'l-a'taya vir mükafatını Cennetde*
7. *senih ile nazar oldı musanna mısra-i tarih*
8. *şu dil-cu çeşmeden ab-ı revan ic fi sebili'l-lah 1280(1863-1864)*

Yine, Resmo'da, P. Koroneou caddesi ile Simirnis Sokağının kesiştiği yerde yer alan *Kılabsarzade Kasım Beg Çeşmesi* kitabesi:

1. *Mukaddem bu mahalle çeşmeden hali olub halkı*
2. *düşerdi ihtiyac ve ızdıraba su için her gah*
3. *Kılabsarzade Kasım beg*
4. *yapub bir çeşme lillah için oldı ecr ü rahmet-hah*
5. *içenler bu sudan bir Fatiha ile zikr ola*
6. *cenab-ı zu'l-a'taya vir mükafatını Cennetde*
7. *senih ile nazar oldı musanna mısra-i tarih*
8. *şu dil-cu çeşmeden ab-ı revan ic fi sebili'l-lah 1280 (1863-1864)*

Yine, Resmo'da P. Koroneou caddesi ile Simirnis Sokağının kesiştiği yerde duvarda yer alan *Gazzazoğlu Osman Ağanın mezar taşı* kitabesi

1. *sahibü'l-hayrat*
2. *ve'l-hasenat fi sebilillah*
3. *Gazzazoğlu Osman Ağa ruhuiçün*
4. *el-Fatiha fi 5 RA sene 1210 (19 Eylül 1795)*

¹ Theocharis E. Detorakis, *History of Crete*, İngilizce'ye çev. John D. Davis, Iraklion 1994, s.233-234.

Köprülü Fazıl Ahmed Paşa tarafından fethedilen Kandiye Kalesi, Köprülü Ailesi açısından özel bir önem taşır. Sultan, Kandiye Suriçi'ni ona mülk olarak vermiştir. Ahmed Paşa, burada kendi adına bir cami inşa ettirdi. *Kandiye muhafızı* olarak tarihlerimizde ismi sıkça geçen Köprülü Hacı Hafız Ahmed Paşa, 1745'te Kandiye'de cami, mektep, şadırvan, odalar, kütüphane, evler, ahırlar, sarnıçlar, sebilhane yaptırdı. Bütün bu binalara personel atadı. 1758 tarihli Kandiye Kadısı Seyyid Abdurrahman Vanîzade tarafından onaylanan 1758 tarihli bir vakfiyede bu personel hakkında ayrıntılı bilgi verilir. Kandiye'de vakıflar kuran Köprülü ailesinden diğer önemli bir Osmanlı devlet adamı da Numan paşa ibn Mustafa Paşa'dır. Kendisi Kandiye'de on bir odalı bir medrese yaptırmış ve Ahmed Paşa Camiinin haziresinde gömülmüştür. Bu mezar daha sonra türbe haline getirilmiştir.² Kandiye kuşatması, Mayıs 1648'de başladı. Deli Hüseyin komutasındaki Türk kuvvetleri, Kandiye'nin dört mil bastısındaki Yiofyros bölgesinde kamp kurdular ve son saldırı için hazırlığa başladılar. İlk ciddi hücum, 2 Temmuz 1648'de yapıldı ve St. Demetrios Kalesini ele geçirmek istediler. Bu saldırı, Venedikliler tarafından püskürtüldü ve Türkler çekilmeye zorlandılar. On altı yıl boyunca çeşitli aralıklarla kuşatıldı (1650-1666 yılları arasında). Nihayet, 16 Eylül 1669'da Osmanlılar, bir anlaşma ile, Kandiye Kalesini ele geçirdiler. Köprülü Ahmed Paşa, bu kale uğruna 700.000 altın harcadı. Yirmi yıllık kuşatma esnasında 137.116 Türk öldü.³

Diğer bir sahil kenti olan Hanya kalesini ele geçirmek için, Yusuf Paşa komutasındaki Osmanlı kuvvetleri, 23 Haziran 1645'te Hanya limanının batı kısımlarında yer alan Gonya'da Virgin Manastırı'na yakın bir yerden karaya çıktılar. İki aylık bir kuşatmadan sonra 22 Ağustos'ta Hanya'yı ele geçirdiler.⁴

Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu M. Kemal Atatürk de Hanya'yı ziyaret etmiş ve burada yeni tecrübeler kazanmıştır. Kolağası rütbesinde iken, Trablusgarp'taki Katanya'ya giderken, İzmir'den bindiği gemi Hanya limanına uğrar. Ada Türkleri, II. Abdülhamid'e karşı ayaklanan bir Türk subayının gemide olduğunu öğrenince, kendisinden karaya çıkmasını rica ederler. Bu talep üzerine Atatürk, karaya çıkar. Türk mahallesine gider. Burada bahçe içindeki bir köşke davet edilir. Heyecanlı Türkler, burada toplanmışlardır. Atatürk, onları selamlar ve coşkulu bir konuşma yapar. Yunan subayının konuşmayı bölmek istemesine de diplomatlığını kullanarak izin vermez.⁵ Hanya'da Avrupalı bir subay ile sohbet etti ve Avrupalı askerlerin Osmanlı askerlerine göre daha iyi yetiştirildiğini fark etti.⁶

² Yusuf Sağır, *Osmanlı Arşiv Belgelerine ve Vakfiyelerine Göre Köprülü Ailesi Vakıfları*, İzmir 2012 (Dokuz Eylül Üniversitesi yayınlanmamış doktora tezi).

³ Detorakis 1994, s.236-243.

⁴ Detorakis 1994, s.232.

⁵ Mehmet Ali Ağakay, *Atatürk'ten 20 Anı*, 4. Baskı, Ankara 1981, TDK Yayınları, s.21-22.

⁶ Kemal Atatürk, *Zabit ve Kumandan İle Hasb-ı Hal*, Ankara 1981, ATESE yayınları.